

Prof. gr. I Georgeta Georgescu
Prof. gr. I Elena Viorica Mocanu

Economie

**Toate filierele,
profilurile
și specializările**

Manual pentru clasa a XI - a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, S.A.

Capitolul 1	
1. INTRODUCERE	5
1.1. Nevoi și resurse. Raționalitatea alegerilor și costul de oportunitate	5
Aplicații și activități de învățare	11
Capitolul 2	
CONSUMATORUL ȘI COMPORTAMENTUL SĂU RAȚIONAL	13
2.1. Consumatorul și utilitatea economică. Comportamentul rațional al consumatorului	13
Aplicații și activități de învățare	25
2.2. Cererea	27
Aplicații și activități de învățare	35
Capitolul 3	
PRODUCĂTORUL ȘI COMPORTAMENTUL LOR RAȚIONAL	36
3.1. Proprietatea și libera inițiativă	36
Aplicații și activități de învățare	39
3.2. Factorii de producție și eficiența combinării lor	40
Aplicații și activități de învățare	47
3.3. Costul producției	48
Aplicații și activități de învățare	53
3.4. Productivitatea	55
Aplicații și activități de învățare	59
3.5. Oferta	60
Aplicații și activități de învățare	65
3.6. Profitul	66
Aplicații și activități de învățare	70
Capitolul 4	
PIAȚA	72
4.1. Piața. Cererea, oferta și prețul în economia de piață	72
Aplicații și activități de învățare	80
4.2. Concurența	82
Aplicații și activități de învățare	87

4.3. Piața monetară	88
Aplicații și activități de învățare	94
4.4. Piața capitalurilor. Economii și plasamentele lor	95
Aplicații și activități de învățare	101
4.5. Piața muncii	102
Aplicații și activități de învățare	108

Capitolul 5

ECHILIBRE ȘI DEZECHILIBRE ECONOMICE.

CREȘTEREA ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

5.1. Echilibrul economic	109
Aplicații și activități de învățare	118
5.2. Venitul, cheltuielile de consum și economiile	120
Aplicații și activități de învățare	126
5.3. Investițiile și creșterea economică	128
Aplicații și activități de învățare	135
5.4. Evoluția fluctuantă a economiei	137
Aplicații și activități de învățare	144
5.5. Șomajul și inflația forme ale dezechilibrelor macroeconomice	146
Aplicații și activități de învățare	135
5.6. Statul în economia de piață	154

Capitolul 6

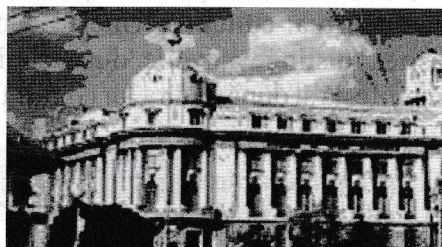
ECONOMIA DESCHISĂ

6.1. Piața mondială Piața valutară	164
Aplicații și activități de învățare	172
6.2. Globalizarea economică	173
Aplicații și activități de învățare	179
6.3. Integrarea economică. Uniunea Europeană	181
Aplicații și activități de învățare	188

Răspunsuri	189
-------------------------	-----

INTRODUCERE

1.1. Nevoi și resurse. Raționalitatea alegerilor și costul de oportunitate

Academia de Studii Economice

Studierea acestei teme vă va asigura competențe care vă vor permite:

- asocierea resurselor cu mijloacele de satisfacere a nevoilor umane;
- proiectarea unui comportament rațional impus de tensiunea dintre nevoi și resursele limitate, disponibile pentru satisfacerea lor;
- determinarea costului de oportunitate generat de sacrificarea unor alternative de consum personal în condițiile limitării resurselor.

Începând cu studiul acestei teme veți fi inițiați într-o disciplină școlară numită **Economie**. Această disciplină studiază **raportul dintre trebuințele umane și resursele cu ajutorul cărora sunt satisfăcute aceste trebuințe**.

De ce ar fi necesară o știință care să se ocupe de această problemă și o materie în plus la școală pe care să o parcurgeți referitor la perspectiva economică asupra acestei probleme?

Răspunsul îl găsiți în experiența voastră personală de viață: nu putem trăi fără să ne satisfacem trebuințele, dar resursele de care dispunem sunt limitate în raport cu aceste trebuințe. Teoria economică generală își propune să ne ajute să alegem acele utilizări ale resurselor rare, insuficiente în raport cu nevoile noastre, astfel încât în urma alegerilor făcute, să ne satisfacem cât mai bine trebuințele.

Economia este știința socială care studiază utilizarea resurselor rare, astfel încât nevoile umane nelimitate să fie maxim satisfăcute.

Să aflăm împreună câteva ceva despre sistemul **nevoilor umane**, al resurselor folosite pentru satisfacerea lor și despre consecințele limitării resurselor pentru deciziile noastre.

După durata utilizării lor, **resursele naturale** se împart în:

- resurse **epuizabile, neregenerabile**, care nu se mai refac în urma folosirii lor (de exemplu, zăcămintele de țiței sau minereurile);

- resurse **regenerabile** care se refac (de exemplu, terenul agricol, dacă e utilizat rațional);

După natura lor, **resursele derivate** pot fi grupate în:

- **umane** (de exemplu: pregătirea populației, capitalul uman);

- **materiale** (de exemplu, bunurile de producție);

- **financiar-bănești-valutare** (de exemplu, resursele de investiții sau fondurile valutare);

- **informaționale** (de exemplu, informații necesare cunoașterii, deciziilor și acțiunilor umane).

Fig. 1.2. Tipuri de resurse

Limitarea resurselor naturale de care dispune planeta, dar și a capacității oamenilor de a produce resurse derivate impun o utilizare rațională a sistemului de resurse, astfel încât să fie posibilă refacerea resurselor naturale și o dezvoltare durabilă la nivel planetar.

Cele mai multe resurse, pe care le utilizăm direct pentru a ne satisface trebuințele, provin din activitatea economică.

Activitatea economică este o formă fundamentală a activității umane prin care se asigură bunurile necesare satisfacerii trebuințelor umane.

Activitatea economică cuprinde operațiuni economice, precum:

- **crearea de bunuri, respectiv producția;**

- **schimbul de bunuri** (de exemplu: vânzarea-cumpărarea);

- **repartiția de bunuri și de venituri** (de exemplu, veniturile rezultate din producția și vânzările unei firme se distribuie între: angajații ei, sub formă de salariu, și proprietarii ei, sub formă de profit. Prin sistemul de impozitare, o parte din salarii și din profituri revin statului. Veniturile statului pot fi, la rândul lor, distribuite pentru educație publică, apărare, ordine publică etc. Repartiția veniturilor se reflectă în repartiția bunurilor care pot fi cumpărate cu aceste venituri;

- **consumul** sau utilizarea finală a bunurilor și a veniturilor pentru satisfacerea directă a nevoilor de trai.

Scopul tuturor activităților economice este, în ultimă instanță, **satisfacerea cât mai deplină a nevoilor umane de consum**. În prezent, cea mai mare parte a bunurilor destinate nevoilor personale sunt procurate prin vânzare-cumpărare.

Costul de oportunitate și raționalitatea alegerilor

Activitățile economice utilizează resurse limitate. De aceea deciziile de producție, vânzare-cumpărare, repartiție și consum se referă la alegerea utilizării și alocării resurselor.

Limitarea resurselor nu permite satisfacerea simultană a tuturor nevoilor.

Să luăm următoarele exemple.

1. Trăiești într-un mare oraș al țării și pe parcursul unei luni aveți nevoie de mai multe bunuri care să vă asigure **consumul personal**. Aceste trebuințe personale de consum și bunurile de care ați avea nevoie în **ordinea importanței lor**, pentru voi sunt următoarele:

- nevoia de comunicare: cartelă/abonament pentru celular;
- nevoia de deplasare la școală și acasă: abonament pentru a beneficia de transportul în comun;
- nevoia pentru rechizite școlare care se consumă lunar: pixuri și coli;
- nevoia de hrană: biscuiți și covrigei pe care i-ați putea cumpăra în pauzele dintre ore, de la bufetul școlii.

Vă ajunge alocația lunară pentru a satisface simultan, timp de o lună, toate aceste nevoi? Cunoscând prețurile acestor bunuri, veți răspunde „Nu”. Spunem că pentru voi, alocația este o resursă bănească limitată. Va trebui astfel să alegeți. Dacă alegeți, de pildă, satisfacerea nevoii de comunicare, veți sacrifica satisfacerea nevoii de deplasare prin intermediul transportului public, dar și gustarea din pauza de la școală și rechizitele școlare.

2. Sunteți o persoană dornică să facă **investiții**. Aveți ceva economii și posibilitatea de a obține un credit de la bancă. Ați dori să înființați o covrigărie în incinta liceului, dar este atrăgătoare și investiția într-un mic magazin cu articole de papetărie școlară, dischete și CD-uri, solicitate adesea de colegi. În ambele cazuri există cerere în școală dar banii vă sunt insuficienți. Considerați că închirierea spațiului școlii pentru magazinul de papetărie și cumpărarea resurselor necesare amenajării acestuia v-ar aduce un câștig mai mare. Sacrificați astfel investiția în producția de covrigi.

3. Sunteți unul dintre **consilierii locali ai primăriei**. Din veniturile obținute de primărie ca urmare a colectării taxelor și impozitelor ați putea asigura: rețacerea și modernizarea unor școli publice sau repararea drumurilor sau reabilitarea centrului istoric al orașului. Nu vă ajung banii pentru satisfacerea tuturor acestor **nevoi colective**. Dacă veți alege, de exemplu, modernizarea școlilor, veți sacrifica reabilitarea centrului istoric, dar și repararea drumurilor.

Cazurile de mai sus ilustrează existența rarității resurselor: nici unui agent economic (consumator, producător, investitor, stat) nu îi ajung resursele pentru a-și satisface simultan toate nevoile.

Raritatea resurselor definește caracteristica lor de a fi întotdeauna insuficiente în raport cu nevoile umane virtual nelimitate.

De aceea, orice agent economic se confruntă cu problema alegerii și utilizării alternative a resurselor. În acest fel, satisfacerea unor nevoi este însoțită de sacrificarea altora.

Dacă am ierarhiza aceste nevoi, în funcție de importanța lor pentru cel care le manifestă, ar rezulta o listă de nevoi sacrificate.

Costul celei mai prețioase nevoi sau alternative sacrificate se numește cost de oportunitate.

Reluând exemplele de mai sus:

Lista obiectelor de care ați avea nevoie, în calitate de consumator, cuprinde, în ordinea importanței prezentate în exemplul nostru, următoarele: cartela de telefon, abonament la transportul în comun, rechizite școlare, produse de la bufetul școlii. Deci costul de oportunitate al satisfacerii nevoii personale de comunicare, cu ajutorul celularului, este sacrificarea beneficiului de a utiliza mijloacele de transport în comun.

Similar, în exemplul referitor la alternativele de investiții, costul de oportunitate al investiției în papetărie este câștigul pe care l-ați fi putut obține din producția și vânzarea covrigilor.

Care este costul de oportunitate al modernizării școlilor publice, dacă cea mai urgentă nevoie colectivă, care ar urma după realizarea investițiile de modernizare, ar fi repararea drumurilor în localitate?

Întrucât costul de oportunitate al alegerii unui bun se exprimă în alt bun la care se renunță, el se mai numește **cost relativ**.

Costul relativ sau de oportunitate al unui bun, de exemplu y , (Copy) reprezintă cantitatea dintr-un bun, de exemplu x , la care se renunță ($-\Delta x$) pentru a obține o cantitate din bunul y (Δy):

$$\text{Copy} = -\frac{\Delta x}{\Delta y}.$$

De exemplu, aveți un venit de 2 RON cu ajutorul căruia ați putea cumpăra două banane, la prețul de 1 RON banana, sau 4 covrigi, la prețul de 0,5 RON covrigul. Dacă cheltuiți integral cei 2 RON cumpărând o banană (Δb) și 2 covrigi, costul relativ al bananei (Cob), exprimat în cantitatea de covrigi la care ați renunțat ($-\Delta c$), va fi:

$$\text{Cob} = -\Delta c / \Delta b = -(-2) / 1 = 2 \text{ covrigi.}$$

Calculul de mai sus corespunde situațiilor celor mai frecvent întâlnite în viața cotidiană, când deciziile nu conduc la satisfacerea integrală a unei trebuințe prin sacrificarea totală a alteia. **Alegerile agenților se concretizează frecvent în obținerea unei unități suplimentare dintr-un bun, în condițiile obținerii unei unități mai puțin din alt bun.**

În exemplul de mai sus, referitor la cheltuirea venitului pentru consumul de banane și de covrigi, o banană în plus semnifică reducerea consumului cu doi covrigi.

Problema alegerii modului de utilizare a resurselor limitate reprezintă problema fundamentală a oricărei economii. Ea constă în determinarea celor mai bune răspunsuri la întrebările:

- **Ce să se producă? (Alegerea unor bunuri și renunțarea la altele.)**
- **Cum să se producă? (Cu ce fel de resurse sau consumuri?)**
- **Cât să se producă din fiecare bun ales?**
- **Pentru cine să se producă? (Pentru consumul propriu sau pentru piață? Pentru piața internă sau pentru export?)**

Cu probleme similare se confruntă și cumpărătorii consumatori care trebuie să decidă: Ce să cumpere? Cât să cumpere? La ce preț să cumpere?

După modul de a răspunde problemei fundamentale a economiei, economiile contemporane au fost grupate în:

- **economii de comandă sau planificate.** În acest caz, statul rezolvă această problemă pe baza unui plan unic, obligatoriu pentru firme. Majoritatea firmelor sunt proprietatea statului. Economia României a fost, până în anul 1990, o economie centralizat-planificată;
- **economii de piață.** În acest caz, majoritatea firmelor sunt proprietate privată și au libertatea de a alege modul de utilizare a resurselor. Ele țin cont de nevoile și resursele care există pe piață și de aceea piața orientează deciziile firmelor. Țara noastră face parte din rândul economiilor de piață. Aceste economii sunt, în prezent, predominante.

Ca știință a rarității, știința economică își propune să ofere soluții agenților, astfel încât în alegerile lor, beneficiul sau efectul obținut să fie cât mai mare și sacrificiile, eforturile și costurile implicate să fie cât mai mici.

Asemenea alegeri sunt **alegeri eficiente sau raționale.**

Eficiența economică se exprimă ca un raport între efectul unei activități și efortul făcut pentru obținerea acestuia.

Raportul de eficiență poate reflecta:

- **efectul obținut pe unitatea de efort făcut, caz în care:**
Eficiența economică = efect/efort;
- **efortul făcut pentru a obține o unitate de efect, caz în care:**
Eficiența economică = efort/efect.

O alegere este eficientă dacă îndeplinește condiția:

$$\begin{aligned} \text{Efect} &> \text{Efort} \\ \text{Beneficiul obținut} &> \text{Costul alegerii} \end{aligned}$$

Limitarea resurselor impune, deci, decizii raționale de utilizare a lor, ceea ce permite oamenilor să-și satisfacă mai bine nevoi, virtual nelimitate, cu resursele limitate de care dispun.

APLICAȚII ȘI ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

1. Împărțiți-vă, după criteriul așezării în bancă, în perechi de câte doi elevi.

1.1) a) Alegeți trei bunuri cu ajutorul cărora să satisfaceți zilnic nevoi personale, bunuri pe care vi le procurați prin cumpărare.

b) Identificați resursele necesare producerii și procurării acestor bunuri.

c) Asociați resursele astfel identificate cu tipurile de resurse despre care ați învățat parcurgând această temă.

d) Concepeți două soluții care ar putea conduce la diminuarea tensiunii dintre nevoile personale de consum și mijloacele de producere și procurare a bunurilor alese.

1.2) a) Alegeți trei bunuri care asigură satisfacerea nevoilor colective ale clasei din care faceți parte.

b) Identificați resursele necesare producerii și procurării lor.

c) Asociați resursele astfel identificate cu tipurile de resurse despre care ați învățat parcurgând această temă.

d) Concepeți două soluții care ar putea conduce la diminuarea tensiunii dintre nevoile clasei și mijloacele necesare producerii și procurării acestor bunuri.

Întocmiți în scris o situație care să cuprindă: exemple de bunuri alese; trebuințele care pot fi satisfăcute cu acestea; resursele necesare obținerii și procurării bunurilor respective, precum și soluțiile de eficientizare a utilizării acestor resurse. Prezentați clasei această situație.

2. Aveți un venit de 320 RON. Ați putea cu acești bani să mergeți de două ori într-o lună, la sfârșit de săptămână, în excursie, fiecare ieșire costându-vă 160 RON. Sau ați putea să vă cumpărați 4 tricouri la prețul de 80 RON tricoul. Determinați:

a) costul de oportunitate al unui week-end în excursie;

b) costul de oportunitate al cumpărării a două tricouri.

3. Dați exemple de două categorii de nevoi de consum personale, manifestate în viața voastră, în ultimii ani, ca urmare a apariției pe piață a unor noi produse.

a) Identificați condițiile obiective, respectiv subiective, care au generat aceste nevoi.

b) Identificați resursele naturale regenerabile implicate în asigurarea acestor bunuri.

c) Propuneți soluții de utilizare a acestor resurse, astfel încât acestea să fie disponibile și generațiilor viitoare de copii și tineri.

4. Dispuneți de 10 RON și aveți nevoie să cumpărați 5 CD-uri la prețul de 2 RON bucata. Totodată ați dori și să vă serviți prietenii cu bomboane de ciocolată, prețul unei bomboane fiind de 0,5 RON. Completați tabelul de mai jos deteminând costul de oportunitatea al fiecărui CD achiziționat în plus, pe măsură ce treceți, succesiv, de la varianta I la varianta II, de la II la III, de la III la IV și de la IV la V.

Varianta	I	II	III	IV	V	V
CD	0	1	2	3	4	5
Bomboane de ciocolată	20	16	12	8	4	0
Costul de oportunitate al CD-ului						

5. Determinați costul de oportunitate a 6 ore de frecventare a cursurilor la școală, dacă fiind angajat part-time, ca vânzător de hamburgeri, aveți un salariu de 2 RON pe oră.

CONSUMATORUL ȘI COMPORTAMENTUL SĂU RAȚIONAL

2.1. Consumatorul și utilitatea economică. Comportamentul rațional al consumatorului

*Bunuri variate
pentru preferințe variate*

Parcursirea acestei teme și rezolvarea testelor de autoevaluare de la sfârșitul ei vă vor asigura competențe care vă vor permite:

- identificarea și caracterizarea rolului consumatorului în economie;
- identificarea tipurilor de resurse-bunuri care fac obiectul consumului personal, proveniența lor și asocierea lor cu trebuințele de consum;
- precizarea condițiilor în care un bun sau o doză din acesta dobândește utilitate economică pentru un consumator;
- proiectarea unei situații de comportament rațional de consum, alegând acel program de achiziții și consum care vă conferă maximum de satisfacție totală în condiții date de preferințe și de venit.

Rolul consumatorului în economie

Ce vă spune diagrama din figura 2.1 despre ponderea consumului în totalul cheltuielilor din România în anul 2005?

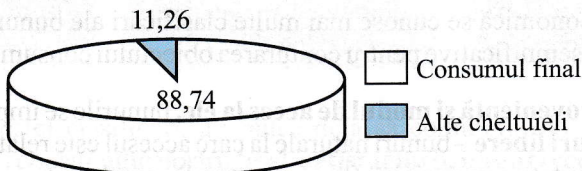

Fig. 2.1. Ponderea consumului final în produsul intern brut al României în anul 2005
Sursa: România: Date economice și financiare, Fondul Monetar Internațional: www.insee.ro

Când spuneți economie, mulți dintre voi se gândesc la ceea ce fac firmele de producție și vânzări. Dar v-ați gândit vreodată ce forță importantă sunteți fiecare dintre voi în economie? Consumul personal al fiecăruia dintre voi, prin intermediul cererii, dă semnalul activității tuturor acelor care, pentru a obține profit, trebuie să vă câștige, mai întâi, în calitate de cumpărători.

Ca peste tot în lume și în țara noastră, din totalul cheltuielilor interne care se fac într-un an (produsul intern brut), cea mai mare parte revine consumului. Interpretând diagrama din figura 2.1 ați ajuns probabil la concluzia că în 2005, partea din produsul intern brut al României care a revenit cheltuielilor de consum final a fost de 88,74%.

Fiecare dintre noi este deci **un consumator**. Dar ce este un consumator și ce înseamnă consum final?

Consumatorul este agentul care folosește un bun pentru a-și satisface o trebuință finală.

Când mergem la școală sau când mâncăm, când ne bucurăm de un spectacol sau când ne odihnim, chiar când suntem la ora de Economie, noi consumăm.

Economiștii caracterizează consumul nostru ca fiind un consum final.

Consumul final reprezintă folosirea bunurilor de către populație și administrație pentru satisfacerea directă a nevoilor umane individuale și colective.

Consumul final cuprinde atât **consumul populației**, cât și **consumul administrațiilor**. *Consumul personal al populației* permite satisfacerea nevoilor umane **individuale**, iar *consumul final al administrațiilor* este legat de **nevoile colective** (educație, apărare, sănătate, utilități publice etc.). Despre cheltuielile de consum ale administrațiilor și populației vom discuta când vom învăța despre felul în care își utilizează agenții veniturile în economie.

Obiectul consumului personal. Bunurile

Care este obiectul consumului nostru final și de unde provine el? Economiștii asociază obiectul consumului cu categoria economică de bun.

Bunul reprezintă orice element al realității apt să satisfacă o trebuință umană.

În teoria economică se cunosc mai multe clasificări ale bunurilor. Să urmărim câteva dintre cele semnificative pentru conturarea obiectului consumului nostru.

- **După proveniență și modul de acces la ele**, bunurile se împart în:
 - a) **bunuri libere** – bunuri naturale la care accesul este relativ gratuit, virtual nelimitat pentru oricine (lumina naturală, aerul etc.);
 - b) **bunuri economice** – bunuri la care accesul este limitat, obținerea lor presupunând un efort sau o cheltuială.